

A kulturális örökségvédelem kérdései és sajátosságai Magyarországon és Nagy-Britanniában

GÁL RITA ILONA

Bevezető

A kulturális közeg, amelyben élünk, és amelyet magunkénak érzünk, formál minket azzá, akik vagyunk. Része az identitásunknak, meghatározza az értékrendünket, és lehetőséget biztosít arra, hogy a benne rejlő kulturális elemek segítségével kimozduljunk a mindennapi tevékenységek köréből, felfedezve saját örökségünk egy-egy új szeletét, legyen az zene, tánc, valamilyen kézműves vagy szabadban végzett tevékenység. Ünnepek alkalmával a kulturális hagyományok szerepe még inkább felértékelődik.

A kulturális örökség védelme az adott közösség gyökereit és annak megóvását jelenti, amelyek továbbadása minden államnak és közösségnek érdeke. A mai kor és az a hatalmas méretű információtömeg, ami rendelkezésünkre áll és sok esetben bárhol elérhető, képes komoly kihívás elé állítani saját örökségünket. Előfordulhat, hogy más népek vagy közösségek kulturális örökségét és hagyományait látva esetleg lebecsüljük a sajátunkat. Ugyanakkor – szerencsére – számos esetben a büszkeség is eltölthet minket egy-egy kulturális elem kapcsán.

A kulturális örökségünk megőrzése nem csak társadalmi szempontból vizsgálva előnyös. A megfelelő fejlesztések és a jól átgondolt kultúrpolitika révén jelentős gazdasági haszon is származhat a kulturális hagyományaink és az épített örökségünk megőrzése közben.

Sőt, amennyiben a fenntartható fejlődés felől közelítjük meg a kulturális örökségvédelem kérdését, akkor úgy is fogalmazhatunk, hogy a kultúra (és annak megőrzése) a fenntarthatóság 3 pillérének, a gazdasági, a társadalmi és a környezeti dimenzióknak is az elősegítője és mozgatórugója.¹

Annak bemutatására, hogy mit értünk napjainkban kulturális örökség alatt, az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének (UNESCO) a definícióját vettem alapul.

Az UNESCO a kulturális örökséget a definíciójában két csoportra osztja. A kézzel fogható kulturális örökségek közé sorolja az elmozdítható örökségeket (szobor, festmény, érmék, kéziratok), a nem mozdítható örökségeket (épületek, földrajzi tájegységek), valamint a víz alatti örökségeket (hajóroncs, vízalatti romok és városok). A szellemi kulturális örökségek csoportjába pedig a szóbeli hagyományok, az előadó-művészet és a különféle rituálék tartoznak.²

¹ <https://en.unesco.org/themes/culture-sustainable-development> (Letöltés: 2019.11.07.)

² A kulturális örökségek UNESCO szerinti definíciója.

A kulturális örökségvédelem a nemzetközi jog terén – az UNESCO és az Európai Unió vonatkozásában

Az UNESCO szerepe a kulturális örökségvédelemben

Az UNESCO-t 1945-ben alapították, székhelye Párizsban található.³ Mivel a szervezet több ponton is kapcsolódik mindkét államhoz (Magyarország és Nagy-Britannia), célszerű megemlíteni a tevékenységét, annál is inkább, mivel a kulturális örökségek védelme terén ez a legjelentősebb nemzetközi szervezet. A szervezet azért jött létre, hogy a nemzetek együttműködése révén az oktatás, a tudomány és a kultúra által segítse a béke és a biztonság megteremtését. További célja, hogy hozzájáruljon az igazságosság, a jogállamiság, az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok egyetemes tiszteletben tartásához faji, nemi, nyelvi vagy vallási alapon történő megkülönböztetés nélkül.⁴

Az UNESCO különböző programok és projektek segítségével is igyekszik a kultúra és a kulturális örökség szerepének minél szélesebb körű ismertetésére, valamint az élő kultúra ápolásának továbbadására.⁵ Széles körben az UNESCO a világörökségi lista okán vált ismertté, amely évről-évre bővül olyan elemekkel, amelyeket méltó módon képviselnek – kritériumként is – egyedülálló, egyetemes értéket. 2019-ben is bővült a lista, így ma 1121 helyszín tartozik a világörökségek, azaz az emberiség közös kulturális és természeti értékei közé. Az 1121 örökségből 869 a kulturális, 213 a természeti és 39 az ún. vegyes kategóriába tartozik 167 tagállamból. Ezekben belül 53 veszélyeztetett státuszú, és 39 olyan is található, amely kettő vagy több állam területén található.⁶

A világörökségi listán szerepelni a presztízs mellett ugyanakkor hatalmas felelősség is. Az egyezményt aláíró államoknak vállalniuk kell, hogy óvják és védelmezik ezeket a helyszíneket, ugyanakkor az egyezmény aláírásával elkötelezik magukat saját nemzeti örökségük védelme mellett is.⁷

Kulturális örökségvédelem az Európai Unió vonatkozásában

Az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés Egységes Szerkezetbe Foglalt Változatának 167. cikke tér ki a kultúra szerepére az Európai Unió tagállamait illetően. Itt került rögzítésre az az elköteleződés, melynek alapján az Európai Unió mind a nemzeti, mind pedig a regionális sokszínűséget tiszteletben tartva kíván hozzájárulni a tagállami kultúra virágzásához, amely egyben közös kulturális örökség is. Ebbe természetesen beletartozik „*az európai jelentőségű*

³ <https://en.unesco.org/about-us/introducing-unesco> (Letöltés: 2019.11.10.)

⁴ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15244&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Letöltés: 2019.11.10.)

⁵ Ilyen programok például (a teljesség igénye nélkül): Teaching and Learning for a Sustainable Future – külön modul a kultúra vonatkozásában; World Heritage Journeys.

⁶ UNESCO Világörökségi Lista.

⁷ Egyezmény a Világ Kulturális és Természeti Örökségéről.

kulturális örökség megőrzése és védelme” is.⁸ Az Európai Unió a kulturális politikát a tagállamok saját, kizárólagos hatáskörébe tartozónak tekinti, ezen a téren tehát minden állam saját maga dönt. Az Európai Unió szerepe itt inkább az együttműködés ösztönzésében, valamint a tagállamoknak nyújtott anyagi támogatásban nyilvánul meg.⁹ 2018 a Kulturális Örökség Európai Éve volt az Európai Unióban, melynek keretében különféle események és programok adtak lehetőséget a kulturális örökség jobb megismerésére helyi, regionális és nemzeti szinten is.¹⁰

Ahhoz, hogy az Európai Unió és így a tagállamok kulturális öröksége is minél ismertebb, ugyanakkor védett is legyen, az Európai Unió is igyekszik feltárni és felhívni a figyelmet azokra a veszélyekre, amelyek ezt a területet fenyegetik, valamint igyekszik rávilágítani az olyan lehetőségekre, amelyek hatékony eszközök lehetnek a fejlesztésben és a megőrzésben. Az Európai Bizottság ezeket egy 2014-ben kiadott közleményben foglalta össze. A közlemény szerint kihívást jelent a csökkenő állami támogatás, a kulturális örökség túlzott mértékű kihasználása, az egyre diverzifikáltabb potenciális közönség (oka a globalizáció, az urbanizáció növekedése és a technológiai fejlesztés adta lehetőségek), a növekvő turizmus árnyoldala (az egyre növekvő turistaáradat komoly megterhelést jelent a környezetre és a helyi lakosságra is), a kulturális értékekkel való illegális kereskedelem, valamint a globális klímaváltozás.

A Bizottság ugyanakkor lehetőségként tekint arra, ha az elszigetelés és az elzárás helyett elérhetővé válnak az örökségek, illetve legalább ennyire előnyös lenne a digitalizáció növekedése és a minél szélesebb körű online hozzáférés is. Ezekből a változásokból profitálhatna a műemlékvédelem és a helyi közösségek is, ráadásul ezek plusz bevételi forrással is járhatnak (például a bérleti díjakból, látogatói jegyekből). Az energiahatékonyság növelése is fontos szempont az üzemelés során, mivel ezáltal növelhető a költséghatékonyság, ugyanakkor kisebb terheléssel járna a környezetre nézve. A közösségközpontú irányítás egyszerre járulhat hozzá a gazdasági növekedéshez és a helyi szintű társadalmi kohézióhoz, de a magán és a civil szektor, valamint az új közönség bevonása sem utolsó szempont a pozitív változás megteremtéséhez. Ez utóbbi esetben főleg a fiatalok felé lenne szükséges nyitni.¹¹

A kulturális örökségvédelem Magyarország és Nagy-Britannia vonatkozásában

Közös pontok az örökségvédelem területén

Magyarország és Nagy-Britannia ugyan két igen eltérő ország, ami a kulturális örökségek megóvását és az azokhoz való viszonyulást és védelmet illeti. A közös

⁸ Az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés Egységes Szerkezetbe Foglalt Változata XIII. 167. cikk (1)-(2).

⁹ COM(2018) 267 final, 5.

¹⁰ https://europa.eu/cultural-heritage/about_en.html (Letöltés: 2019.11.11.)

¹¹ COM(2014) 477 final.

pont a nemzetközi jelenlét szintjén van. Mindkét állam tagja az Európai Uniónak, az ENSZ-nek, és részesei az UNESCO Világörökségi Egyezményének is – mindkét ország számos világörökségi helyszínnel büszkélkedhet (1. táblázat).¹²

Ország	Világörökségi helyszínek (db)			
	Összesen	Kulturális	Természeti	Vegyes
Magyarország	8	7	1	-
Nagy-Britannia	32	27	4	1

1. táblázat: A világörökségi helyszínek száma összesen és kategóriák szerint Magyarországon és Nagy-Britanniában

Forrás: UNESCO, 2019

A kulturális örökség védelmében nem csak az 1972-es egyezmény született. Idővel a kulturális örökség fogalma is változáson esett át, így ehhez alkalmazkodva, szembenézve a jelen kor kihívásaival, új egyezmények is születtek, hogy a kulturális örökségek minél szélesebb körét lefedjék. A jelentősebbek az alábbi táblázatban láthatók, kitérve a magyar és a brit vonatkozásra is (2. táblázat).¹³

Egyezmény neve	Magyarország	Nagy-Britannia
	<i>részes fél (időpont)</i>	
Egyezmény a Világ Kulturális és Természeti Örökségéről (1972)	igen (1985)	igen (1984)
Egyezmény a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivételének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről (1970)	igen (1978)	elfogadás (2002)
Egyezmény a Vízalatti Kulturális Örökség Megőrzéséről (2001)	igen (2014)	nem részes fél
Egyezmény a Szellemi Kulturális Örökség Megőrzéséről (2003)	igen (2006)	nem részes fél

2. táblázat: Jelentős UNESCO egyezmények a kulturális örökségvédelem területén

Forrás: UNESCO, 2019

¹² UNESCO Világörökségi Lista.

¹³ Egyezmény a Világ Kulturális és Természeti Örökségéről; Egyezmény a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivételének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről; Egyezmény a Vízalatti Kulturális Örökség megőrzéséről; Egyezmény a Szellemi Kulturális Örökség megőrzéséről.

A kulturális örökségek védelme és azok azonosítása elsősorban az adott állam feladata. Magyarország és Nagy-Britannia különböző módon biztosítja ezt. A következőkben a két ország ez irányú tevékenységét mutatom be.

Kulturális örökségvédelem Magyarországon

Magyarországon a kulturális örökségvédelem rendszere jelentős mértékben kiszolgáltatott az adott politikai vezetésnek. A rendszerváltást követően számos elnevezést és illetékességi kört kapott a kulturális örökség védelméért felelős szerv. A változásokat hol a törvényi módosítások, hol pedig a remények szerint egyszerűbbé váló adminisztráció indokolta. Volt, hogy több intézmény irányította a kulturális örökségvédelem különböző területeit, előfordult – például a 2001–2012 között fennálló Kulturális Örökségvédelmi Hivatal esetében –, hogy egy intézményen belül működött az egész rendszer.¹⁴ Az örökségvédelmi rendszer ezt követően is többször módosult, legutóbb 2019. július 5-én, amikor az Örökségvédelmi Ügyekért Felelős Helyettes Államtitkárság feladatait szétosztották az ingó és ingatlan örökség vonatkozásában, előbbit az Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkárság, utóbbit pedig a Műtárgyfelügyeleti Hatósági Főosztály vette át.¹⁵

A jelenlegi magyar kormány számára kiemelt fontosságú a határon túli magyarság helyzete. A trianoni békeszerződésben foglaltak alapján Magyarország 1920-ban területének kétharmadát veszítette el, köztük magyarok lakta területeket is, így megcsönkített nemzetállammá vált.¹⁶ A nemzetpolitika keretében az egyik elsődleges cél a határon túli magyarok identitásának erősítése.¹⁷ Ennek a keretében több olyan program is született, amely a magyar kultúra terjesztését és megőrzését célozza meg a külföldi magyarok számára.

A Nemzetpolitikai Államtitkárság két olyan programot is működtet, amelyek célja, hogy a diaszpórában, illetve a határon túl élő magyarok számára nyújtson lehetőséget a magyar kultúra és a magyar nyelv mélyebb megismerésére. Ezen programok keretében magyar ösztöndíjasok utaznak el az érintett területekre, ahol a helyi magyar közösségekkel, egyházakkal és oktatási intézményekkel együttműködve különféle programokon keresztül szólítják meg a külföldön élő magyarokat. A Petőfi Sándor Program a Kárpát-medencében élő szórványmagyarság körében kívánja erősíteni a magyar identitást, míg a Körösi Csoma Sándor Program a tengerentúli magyarság közösségeit célozza meg.¹⁸

Jelenleg 127, az UNESCO szellemi kulturális örökségek védelméről szóló egyezményben részes állam rendelkezik olyan szellemi kulturális örökséggel / örökségekkel, amelyek együtt alkotják az emberiség szellemi kulturális

¹⁴ VISKOLCZ 2016, 129–135.

¹⁵ <https://oroksegvedelem.kormany.hu/index> (Letöltés: 2019.11.07.)

¹⁶ NÉMETH 2005, 28, 8

¹⁷ <https://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok-helyettes/nemzetpolitikaert-felelos-allamtitkar/hirek/ulesezett-a-maert-oktatasi-kulturalis-demografiai-es-ifjusagi-szakbizottsaga> (Letöltés: 2019.11.07.)

¹⁸ Petőfi Sándor Program; Körösi Csoma Sándor Program.

örökségének reprezentatív listájának, valamint a bejegyzett jó megőrzési gyakorlatok 549 elemét. Magyarország – mint az egyezményben részes fél – jelenleg 6 örökséggel gazdagítja a nemzetközi listát, melyekből a képfestés és a solymászat több országgal is közös örökségünk.¹⁹ Az UNESCO szellemi kulturális örökségekről szóló egyezménye alapján a részes államnak lehetősége van a saját szellemi kulturális örökségének megőrzésére irányuló tevékenységek és programok nyilvántartására. Az ide bekerült jó gyakorlatok kerülhetnek javaslatként az UNESCO-hoz, hogy a szervezet által létrehozott „A szellemi kulturális örökség megőrzését szolgáló programok, projektek és tevékenységek” jegyzékébe bekerülve az emberiség szellemi kulturális örökségének is jó gyakorlatává válhasson. Magyarországon jelenleg 8 ilyen jó gyakorlat van nemzeti szinten nyilvántartva.²⁰ Azáltal pedig, hogy Magyarország az egyezményben részes fél, nyilvántartja és azonosítja azokat az elemeket is, amelyeket szellemi kulturális örökségének tekint. A Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékének célja, hogy a Magyarországon élő csoportok, egyének és közösségek számára lehetőséget biztosítson arra, hogy a saját szellemi kulturális örökségükként elismert elemek jogosultak legyenek a „Szellemi Kulturális Örökség Magyarországon” logó használatára.²¹

A 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról a következőképpen határozza meg a hungarikum jelentését: „*gyűjtőfogalom, amely egységes osztályozási, besorolási és nyilvántartási rendszerben olyan megkülönböztetésre, kiemelésre méltó értéket jelöl, amely a magyarságra jellemző tulajdonságával, egyediségével, különlegességével és minőségével a magyarság csúcsteljesítménye*”.²² A lista a következő csoportokra oszlik: agrár- és élelmiszergazdaság, egészség és életmód, épített környezet, ipari és műszaki megoldások, kulturális örökség, sport, természeti környezet, turizmus és vendéglátás. A lista legfrissebb, 2019. évi eleme a dobostorta, amellyel 71-re nőtt a hungarikumok száma.²³ A hungarikummá nyilvánítás egy többlépcsős folyamat, amelyet bárki kezdeményezhet. A Hungarikumok a Magyar Értéktárban nyilvántartott, kiemelkedő nemzeti értékek közül kerülnek ki.²⁴ A Hungarikum Bizottság definíciója szerint kiemelkedő nemzeti érték az „*olyan nemzeti érték, amely nemzeti szempontból meghatározó jelentőségű, a magyarság számára jellemző és közismert, jelentősen öregbíti hírnevünket, növelheti megbecsülésünket az Európai Unióban és szerte a világon, továbbá hozzájárul az új nemzedékek nemzeti hovatartozásának, magyarságtudatának*

¹⁹ UNESCO Szellemi Kulturális Örökségi Lista és a Regisztrált Jó Megőrzési Gyakorlatok Jegyzéke).

²⁰ Magyarország szellemi kulturális örökségének jó gyakorlatai.

²¹ Magyarország szellemi kulturális örökségének Nemzeti Jegyzéke.

²² 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról 1. § (1) c).

²³ Hungarikumok.

²⁴ <http://www.hungarikum.hu/hu/content/let%C3%B6lthet%C5%91-dokumentumok>

(Letöltés: 2019.11.27.)

kialakításához, megerősítéséhez”.²⁵ Jelenleg 167 kiemelkedő nemzeti érték van nyilvántartva a Hungarikumok csoportosításával azonos bontásban.²⁶

Kulturális örökségvédelem Nagy-Britanniában

Nagy-Britanniában az örökségvédelem részben az állam (konkrétan a négy nagy régió, azaz Anglia, Wales, Skócia és Észak-Írország), részben pedig jótékonyági alapítványok kezében van.

Ami az országot és annak alkotmányos berendezkedését illeti, devolutív államról van szó, amely a decentralizációhoz hasonlít, de nem föderatív állam.²⁷ Az Egyesült Királyság Nagy-Britannia és Írország uniójával jött létre még 1801-ben, viszont a mai Írország (Ír Szabadállam) 1922-es kiválása óta a fentebb nevezett négy nagy régió alkotja az azóta hivatalosan Nagy Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának nevezett államot, ahol a westminsteri parlament szuverenitása az egész államra kiterjedt. Egyes, az állami irányítást és döntéseket érintő területek esetében ez a mai napig érvényes, azonban 1997-től jelentős események vették kezdetüket. 1999-től ugyanis létrejött a Walesi Nemzetgyűlés, a Skót Parlament és az Észak-Írországi Gyűlés is ismét megalakulhatott. Ennélfogva az észak-ír, a skót és a walesi régióknak is autonóm törvényhozása és saját kormánya lett.²⁸

A kulturális örökség védelme fontos a brit társadalom számára. Ezt mi sem mutatja jobban, mint az, hogy számos olyan szervezet van – legyen akár a kormányzathoz kapcsolódó, vagy egy alulról, a civil szférából induló kezdeményezés –, amely az Egyesült Királyság örökségeinek felkutatását, védelmét, megővését tűzte ki célul.²⁹ Az alábbiakban pár ilyen szervezetet mutatok be.

Az English Heritage által kezelt rendkívül gazdag épület- és műemlékgyűjtemény összeállítása 1882-ben vette kezdetét. A kormány által végzett örökségvédelmi munka eredményeként már a II. világháború utáni időszakban többszáz műemlék, épület, kastély és apátság került védelem alá. 1970-re már több egyéb, a kultúra fontos elemét képző örökségi emlék került a gyűjteménybe. 1983-ban, a Thatcher-kormányzat idején létrejött egy új testület, így az akkorra már English National Heritage Collecion-é vált gyűjteményt áthelyezték az újonnan létrejött English Heritage Historic Buildings and Monuments Commission-be – később visszakeresztelték eredeti nevére (English Heritage). Idővel bővült a gyűjtemény és a több milliós látogatottság (ún. *season ticket* vásárlásával az English Heritage-hez tartozó összes gyűjtemény ingyenesen látogatható volt szerte az országban) komoly előrelépést jelentett. A „bérlet-rendszert” átalakították egy tagsági típusúra. Ez további növekedést

²⁵ Kiemelkedő Nemzeti Értékek.

²⁶ Kiemelkedő Nemzeti Értékek.

²⁷ CHRONOWSKI 2007, 173–176.

²⁸ SURÁNYI 2004, 529–536.

²⁹ <https://www.the-nhtg.org.uk/resources/heritage-directory/heritage-organisations/>
(Letöltés: 2019.11.15.)

generált, ami lehetővé tette, hogy a 2000-es évekre már vissza is forgassák a bevételeket a gyűjtemény fenntartására és konzerválására, 2011 pedig az első olyan év volt, amikor már többletbevételt generált a rendszer működése. 2015-ben, a kormány megegyezett abban, hogy 80 millió fontot biztosít az English Heritage számára, ha a National Heritage Collection-t áthelyezi egy jótékonyági vagyonkezelőbe. Az English Heritage-t még szintén 2015-ben Historic England-re keresztelték át, és az új vagyonkezelő – hivatalosan English Heritage Trust – vette fel az English Heritage nevet. Így a korábbi English Heritage „kettévált”, de az English Heritage Trust felügyeli továbbra is a National Heritage Collectiont, amelyhez több mint 400, az állam kezében lévő történelmi helyszín és épület tartozik Anglia-szerte.³⁰ A cél, hogy 2023-ra a National Heritage Collection önellátóvá váljon, miközben továbbra is köztulajdon marad.³¹ A Historic England pedig – az English Heritage tagjaként – a szélesebb körű feladatokat látja el.³²

Az 1895-ben alapított National Trust az Egyesült Királyság legnagyobb olyan jótékonyági szervezete, amelynek célja a történelmi jelentőségű ingatlanok és a gyönyörű vidék gondozása.³³ A National Trust az English Heritage-hez hasonlóan szintén tagsági típusú rendszerben működve tesz szert bevételre, amely kiegészül számos egyéb forrással, úgy mint adományok, partnerek által nyújtott adományok vagy tárgyi felajánlások. Ezen felül természetesen ide tartoznak a National Trust gondozásában álló helyszíneken keletkező egyéb, például bérleti díjakból és különféle programokból származó bevételek.³⁴ A National Trust működése során több mint 780 mérföld hosszú partszakaszt, több mint 250 ezer hektár földterületet, körülbelül 500 történelmi jelentőségű házat, kastélyt, parkot és kertet, valamint közel egymillió műalkotást véd és őriz meg a jövő generációk számára.³⁵ A National Trust vezetése alá területileg Anglia, Wales és Észak-Írország tartozik, a skót területek pedig a National Trust for Scotland igazgatási körébe tartoznak. Abban az esetben, ha valaki az egyik szervezetnél tag lesz, nem zárja ki, hogy a másik szervezet körébe tartozó örökségi helyszíneket is meglátogassa.³⁶

Az Egyesült Királyságban a Nationak Lottery Heritage Fund (Nemzeti Lottó Örökség Alap) a legnagyobb alapítvány, amely az örökségvédelem területén működik. A National Lottery-ből származó bevételek 95%-a visszaforgatásra, majd pedig kiosztásra kerül. 2019 első negyedévében az örökségvédelem

³⁰ <https://historicengland.org.uk/about/what-we-do/historic-england-and-english-heritage/> (Letöltés: 2019.11.15.)

³¹ <https://www.gov.uk/government/consultations/english-heritage-new-model-consultation> (Letöltés: 2019.11.15.)

³² <https://www.english-heritage.org.uk/about-us/our-history/> (Letöltés: 2019.11.15.)

³³ <https://www.nationaltrust.org.uk/lists/our-history-1884-1945> (Letöltés: 2019.11.23.)

³⁴ National Trust Annual Report 2018/19.

³⁵ <https://www.nationaltrust.org.uk/features/about-the-national-trust> (Letöltés: 2019.11.23.)

³⁶ <https://www.nationaltrust.org.uk/features/new-membership-faqs> (Letöltés: 2019.11.23.)

kategória 20%-os részesedést kapott.³⁷ A lottóalapnál lehet pályázni is az örökségvédelem területéhez kapcsolódó projektek megvalósításához háromezer és ötmillió angol font közötti, valamint ötmillió angol fontnál nagyobb összegű támogatásra is.³⁸

Jó gyakorlatok

Nagy-Britannia – Audley End

Az Essexi Audley End nevű ház volt az English Heritage első vidéki háza, amelyet a II. világháborút követően a történelmi épületek megőrzése céljából vásárolt meg 1949-ben. A berendezés a Braybrooke családé, de az English Heritage gondozza az örökséget.³⁹ Audley End kiváló példája annak, ami egy nagymúltú házzal történhet közel fél évszázad során. Az azóta megvalósított átalakítások ellenére is a kora 17. századi építészeti egyik leglátványosabb öröksége Angliának, ahol az akkori, valamint a 18–19. századi táj, az építészeti és a belső elrendezés egyforma jelentőséggel bír.⁴⁰

Ami a programokat illeti, lehetőség van bejárni magát az udvarházat, a kialakított bölcsőde az 1830-as évekbe nyújt betekintést, ahol a gyermekek számára megengedett a korabeli játékokkal való játék, de fel is öltözhetnek, mintha a viktoriánus kor gyermekei lennének. A kertben sétára is van lehetőség, valamint megtekinthető a ház korábbi tulajdonosának külföldi gyűjteménye (*Souvenirs of Italy: an English Family Abroad*). A kollekción keresztül tükrözi egy igazi angol nemesi család életét abból az időből, amikor a külföldi utazás a ma divatos „lassú turizmus” tökéletes megtestesítője volt. A ház egyik legizgalmasabb része az 1880-as éveket idéző viktoriánus cselédszárny.⁴¹ Itt dolgozik Mrs. Crocombe,⁴² aki igazi viktoriánus ételeket készít konyhában és ruhában, természetesen a kornak megfelelő receptekkel.⁴³ Az English Heritage Youtube csatornáján is elérhetőek a hölgy pár perces főzési videói, így bárki bepillantást nyerhet a kor kulináris kulisszatitkaiba. A „*The Victorian Way*” elnevezésű gasztrovideók Mrs. Crocombe főszereplésével sok esetben többmillió nézővel járnak.⁴⁴

³⁷ <https://www.national-lottery.co.uk/life-changing/where-the-money-goes?icid=lich-212:bd:8:icard:tnl:wmg:in:btn> (Letöltés: 2019.11.26.)

³⁸ <https://www.heritagefund.org.uk/funding/check-what-we-fund> (Letöltés: 2019.11.26.)

³⁹ Gyakorlatilag az English Heritage kölcsönbe kapta a ház berendezését a Braybrooke családtól, ami így az Audley End Collection-t képezi.

<https://www.english-heritage.org.uk/about-us/our-history/> (Letöltés: 2019.11.27.)

⁴⁰ <https://www.english-heritage.org.uk/visit/places/audley-end-house-and-gardens/history/significance/> (Letöltés: 2019.11.27.)

⁴¹ <https://www.english-heritage.org.uk/visit/places/audley-end-house-and-gardens/things-to-do/> (Letöltés: 2019.11.27.)

⁴² Mrs. Crocombe az 1880-as években itt dolgozó szakácsnő volt, ezért a ma ott tevékenykedő hölgy a történelmi hitelesség végett dolgozik ezen a néven.

⁴³ <https://www.english-heritage.org.uk/visit/places/audley-end-house-and-gardens/things-to-do/mrs-crocombes-recipes/> (Letöltés: 2019.11.27.)

⁴⁴ https://www.youtube.com/results?search_query=english+heritage (Letöltés: 2019.11.27.)

A balatonendrédi vert csipke hagyományának megőrzése az iskolai oktatásban 2014-ben került fel a regisztrált magyarországi jó gyakorlatok jegyzékébe.⁴⁵

Balatonendréd egy, a Balaton déli partjától 5 km-re fekvő kis település Somogy megyében. A csipkeverés több mint 500 éves múlttal rendelkező tevékenység, noha fennmaradása nem volt egyszerű. A technikai fejlődés a 19. században lehetővé tette, hogy géppel ugyanolyan szép csipkék készüljenek, mint kézzel, ráadásul jóval kedvezőbb áron. Az 1900-as évek elején viszont páran fontosnak érezték, hogy ne merüljön feledésbe a kézi csipkekészítés. 1908-ban, egy akkor odakerült református tiszteletes, Kájel Endre meglátta az üzleti lehetőséget és az esztétikai szépséget a csipkeverésben. Szakembert hívatott, és 50 asszony számára csipkeverő tanfolyamot indított. Az, hogy a csipkeverés fennmaradt, Kájel Endréné, a tiszteletes feleségének az érdeme volt, aki miután mestervizsgát tett csipkeverésből, tanfolyamot szervezett, aminek eredményeképp igen nagy hírnévre tett szert az endrédi csipke. A csipkeverés hagyománya később Gecei Lídia nevéhez kötődött, aki 1908-ban az elsők között volt, akik elsajátították a csipkeverés tudományát. Az 1990-es évekre viszont már nagyon kevesen maradtak, akik még tudtak csipkét verni. Szerencsére ezt még az utolsó pillanatban észlelte az önkormányzat, és összefogva a helyi általános iskola akkori igazgatójával, az iskola tanárnői megtanulhatták a csipkeverést. 1996 őszétől kezdve minden 5. osztályos lány a technika óra keretein belül megtanulja a csipkeverést. Az endrédi csipke idővel a „*Somogy kincse*” címet is kiérdemelte. 2016-ban felnőttekből alakult Csipkeverő kör, akik tovább éltetik és népszerűsítik a csipkeverés hagyományát.⁴⁶

Összegzés

A kulturális örökségvédelem kérdése – ahogyan az az előbbieknél alapján is látható – igen széleskörű és komplex tevékenység. Végző célját tekintve szinte ugyanazokkal a feladatokkal találkozunk, viszont a módszerek és a folyamatok számos lehetőséget adnak arra, hogy a kulturális örökségek védelmének elemeit hogyan építjük fel, azokból hogyan formálunk rendszert. Hasonlóság van abban, hogy a kulturális elemek azonosítása mindig a helyi közösség szintjén kerül felfedezésre, majd onnan kerül egyre szélesebb körű védelem alá, többnyire nemzeti, de bizonyos esetekben akár nemzetközi szinten is.

A kulturális örökségvédelem területén az UNESCO kiemelt jelentőséggel bír. Hatékonysága azonban nem csak a szervezet működésétől függ, hanem attól is, hogy az általa kidolgozott programok és ajánlások milyen mértékben kerülnek alkalmazásra egy-egy állam örökségvédelmi rendszerében. Az UNESCO kulturális örökségvédelmi egyezményeihez való csatlakozás a kötelezettségekből is adódóan, de nem elhanyagolható mértékben az általa nyújtott

⁴⁵ Magyarország szellemi kulturális örökségének jó gyakorlatai.

⁴⁶ <https://www.balatonendred.hu/csipke/bemutakozas-csipke.html> (Letöltés: 2019.11.27.)

védelem okán is aktívan járul hozzá a részes államok kulturális örökségi elemeinek felkutatásához, azonosításához, majd azok nemzeti védelméhez, hogy ezt követően akár az emberiség közös kulturális örökségei közé is tartozhassanak – ahogy ez például a magyarországi szellemi kulturális örökségek esetében történik.

Bár a kutatás során vizsgált két ország, Magyarország és Nagy-Britannia nagyon eltérő kulturális örökségvédelmi rendszerrel rendelkezik, bebizonyosodott, hogy mindkét ország bővelkedik kulturális örökségekben, történelmi örökségük során viszont teljesen más szempontból viszonyulnak az örökségvédelem kérdéséhez. Míg a britek inkább kezelik regionális szinten örökségüket és azonosítják azokat – és magukat is – angolnak, skótnak, walesinek vagy észak-írnek, addig a magyar örökségvédelmi rendszer a trianoni béke által módosult határainkon kívül rekedt szórványmagarság közösségeit is igyekszik minél jobban egybeolvasztani egy egységes magyar kulturális keretbe.

Úgy gondolom, hogy legyen egy államnak akármilyen örökségvédelmi rendszere, az örökségek fennmaradása elsősorban a helyi és az adott kulturális örökség fenntartásában érdekelt felek hozzáállásától függ. Fontos azonban azzal is tisztában lenni, hogy nincsen jó és jobb kulturális örökség, mert minden egyes örökségelem ugyanolyan jelentőséggel bír az adott csoport számára, melyben saját történelmük is megnyilvánul. Tiszteletben kell tartani, meg kell becsülni és minden lehetséges módon meg kell őrizni őket az utókor számára, hogy a következő generációk is teljes értékűen hozzáférhessenek és részesülhessenek ezekből az értékekből, akárcsak mi, akiknek most, a jelenben feladata megővni a kulturális örökségeket.

Jogszabályok

Az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés Egységes Szerkezetbe Foglalt Változata XIII. 167. cikk (1)-(2)

2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról 1. § (1) c)

Irodalom

CHRONOWSKI 2007 = Chronowski Nóra: Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága. In: Chronowski Nóra – Drinóczi Tímea (szerk.): *Európai kormányformák rendszertana*. Budapest 2007, 173–176.

NÉMETH 2005 = Németh István: *20. századi egyetemes történet – I. Európa*. Budapest 2005.

SURÁNYI 2004 = Surányi Róbert: Nagy-Britannia és Észak-Írország. In: Kardos József – Simándi Irén (szerk.): *Európai Politikai Rendszerek*. Budapest 2004, 529–536.

VISKOLCZ 2016 = Viskolcz Noémi: „A veszteség gondos dokumentálása” A kulturális örökségvédelem intézményrendszerének változásai a rendszerváltás után (1990–2015) In: Sütő Erika – Szirmai Éva – Újvári Edit (szerk.): *Sodrásban: képzések, kutatások (1975–2015)*. Szeged 2016, 129–141.

Internetes források

A kulturális örökségek UNESCO szerinti definíciója

<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/unesco-database-of-national-cultural-heritage-laws/frequently-asked-questions/definition-of-the-cultural-heritage/> (Letöltés: 2019.11.07.)

COM(2018) 267 final, 5 = A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Az új kulturális menetrendről

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0267&from=EN> (Letöltés: 2019.11.07.)

COM(2014) 477 final = A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – A kulturális örökség integrált európai megközelítése felé

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0477&from=en> (Letöltés: 2019.11.07.)

Egyezmény a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivételének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről

<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/1970-convention/states-parties/> (Letöltés: 2019.11.10.)

Egyezmény a Szellemi Kulturális Örökség megőrzéséről

<https://ich.unesco.org/en/convention> (Letöltés: 2019.11.10.)

Egyezmény a Világ Kulturális és Természeti Örökségéről

<https://whc.unesco.org/en/convention/> (Letöltés: 2019.11.10.)

Egyezmény a Vízalatti Kulturális Örökség megőrzéséről

<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/underwater-cultural-heritage/2001-convention/> (Letöltés: 2019.11.10.)

<https://en.unesco.org/about-us/introducing-unesco> (Letöltés: 2019.11.10.)

<https://en.unesco.org/themes/culture-sustainable-development>
(Letöltés: 2019.11.07.)

https://europa.eu/cultural-heritage/about_en.html (Letöltés: 2019.11.11.)

<https://historicengland.org.uk/about/what-we-do/historic-england-and-english-heritage/>(Letöltés: 2019.11.15.)

<https://oroksegvedelem.kormany.hu/index> (Letöltés: 2019.11.07.)

http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15244&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Letöltés: 2019.11.10.)

<https://www.balatonendred.hu/csipke/bemutakozas-csipke.html>
(Letöltés: 2019.11.27.)

<https://www.english-heritage.org.uk/about-us/our-history/>
(Letöltés: 2019.11.27.)

<https://www.english-heritage.org.uk/visit/places/audley-end-house-and-gardens/history/significance/> (Letöltés: 2019.11.27.)

<https://www.english-heritage.org.uk/visit/places/audley-end-house-and-gardens/things-to-do/> (Letöltés: 2019.11.27.)

<https://www.english-heritage.org.uk/visit/places/audley-end-house-and-gardens/things-to-do/mrs-crocombes-recipes/> (Letöltés: 2019.11.27.)

<https://www.gov.uk/government/consultations/english-heritage-new-model-consultation> (Letöltés: 2019.11.15.)

<https://www.heritagefund.org.uk/funding/check-what-we-fund>
(Letöltés: 2019.11.26.)

<http://www.hungarikum.hu/hu/content/let%C3%B6lthet%C5%91-dokumentumok> (Letöltés: 2019.11.27.)

<https://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok-helyettes/nemzetpolitikaert-felelos-allamtitkar/hirek/ulesezett-a-maert-oktatasi-kulturalis-demografiai-es-ifjusagi-szabizottsaga> (Letöltés: 2019.11.07.)

<https://www.national-lottery.co.uk/life-changing/where-the-money-goes?icid=lich-212:bd:8:icard:tnl:wmg:in:btn> (Letöltés: 2019.11.26.)

<https://www.nationaltrust.org.uk/features/about-the-national-trust>
(Letöltés: 2019.11.23.)

<https://www.nationaltrust.org.uk/features/new-membership-faqs>
(Letöltés: 2019.11.23.)

<https://www.nationaltrust.org.uk/lists/our-history-1884-1945>
(Letöltés: 2019.11.23.)

<https://www.the-nhtg.org.uk/resources/heritage-directory/heritage-organisations/> (Letöltés: 2019.11.15.)

https://www.youtube.com/results?search_query=english+heritage
(Letöltés: 2019.11.27.)

Hungarikumok

<http://www.hungarikum.hu/sites/default/files/hungarikumok-lista.pdf>
(Letöltés: 2019.11.13.)

Kiemelkedő Nemzeti Értékek

http://www.hungarikum.hu/sites/default/files/kiemelkedo-nemzeti-ertekek-lista_20191106.pdf (Letöltés: 2019.11.27.)

Kőrösi Csoma Sándor Program

<https://www.korosiprogram.hu/korosi-csoma-sandor-program>
(Letöltés: 2019.11.27.)

Magyarország szellemi kulturális örökségének jó gyakorlatai

http://szellemikulturalisorokseg.hu/index0.php?name=f25_jo_gyakorlatok_egisztere (Letöltés: 2019.11.27.)

Magyarország szellemi kulturális örökségének Nemzeti Jegyzéke

http://szellemikulturalisorokseg.hu/index0.php?name=f2_nemzeti_jegyzek
(Letöltés: 2019.11.26.)

National Trust Annual Report 2018/19

<https://nt.global.ssl.fastly.net/documents/201819-annual-report.pdf>
(Letöltés: 2019.11.23.)

Petőfi Sándor Program

<https://www.petofiprogram.hu/petofi-sandor-program>
(Letöltés: 2019.11.27.)

Teaching and Learning for a Sustainable Future – külön modul a kultúra vonatkozásában

http://www.unesco.org/education/tlsf/mods/theme_c/mod10.html
(Letöltés: 2019.11.10.)

UNESCO Szellemi Kulturális Örökségi Lista és a Regisztrált Jó Megőrzési Gyakorlatok Jegyzéke

<https://ich.unesco.org/en/lists#1> (Letöltés: 2020.02.06.)

UNESCO Világörökségi Lista

<https://whc.unesco.org/en/list/&order=country> (Letöltés: 2019.11.10.)

World Heritage Journeys – Europe

<https://visitworldheritage.com/en/eu/sites> (Letöltés: 2019.11.10.)

Questions and features of cultural heritage protection in Hungary and in Great Britain

RITA ILONA GÁL

My research focuses on the protection of cultural heritage in Hungary and in Great Britain. The protection of cultural heritages means the safeguarding of roots and traditions of a given community. Every community and every state have to protect, preserve and hand these values for the further generations. Since both countries are European states and members of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), which is the leading international organization in the field of the protection of cultural heritage, I introduce the main role of the European Union and the UNESCO in the process of protection. I show the importance of the international conventions created by the UNESCO and I demonstrate the possibilities and legal frameworks, which make cultural property protected in international and national level, as well.

Regarding, that Hungary and Great Britain has different historical development, they have different aims to protect their heritage sites and cultural properties, including different methods and legal instruments. Furthermore, Hungary is a member state in the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, while Great Britain has not yet joined. On the other hand, the society in the latter state not just a more active participant, but by the season ticket system they are more interested and more motivated in the maintenance of the cultural heritage in whole Great Britain.

Over the similarities and differences in the protection between the two examined states, my research ends with a presentation of two 'best practices'. Audley End and the story and current practice of the preservation of the bobbin lace tradition from Balatonendréd in local education are excellent examples of how to defend, preserve and promote a cultural element at the same time, by made it accessible for the local communities and taking care of its maintenance.